

דְּרָשׁוֹת

פרשת צו, תשע"ט, מספר 1312

שלושה זרקורים

יונה בר מעוז

המרכזיות של הדמות בכל חומש מתבטאת הן בפירוט הרב של פעולותיה, והן בכך שבסוף תיאור פעולותיה נזכרת התגלות ה', ומשתמע מהכתוב שהשראת השכינה באה בזכותה:

שמ' מ:לד-לה: וַיִּכַּסּ הָעֲנַן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּכְבֹּד ה' מְלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן. וְלֹא יָכַל מֹשֶׁה לְבֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הָעֲנַן וַיִּכְבֹּד ה' מְלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן.

וי' ט:כג-כד: וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל הָעָם. וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַחֲלָבִים וַיֵּרָא כָּל הָעָם וַיִּרְאוּ וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם.

במ' ז:פט: וַיָּבֵא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מַעַל הַכְּפָרֶת אֲשֶׁר עַל אֹרֶן הָעֵדוּת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרִבִּים וַיְדַבֵּר אֵלָיו.

אמנם בכל הפסוקים המסכמים את השראת השכינה נזכר משה, שהרי הוא המביא את רצון ה' אל בני ישראל, אך בספרים ויקרא ובמדבר התיאור המפורט של הפעולות בכל הפרק אינו של משה. בייחוד בולט הדבר בספר ויקרא, שכן בפרשתנו, בפרק ח, מתוארות עשרות פעולותיו של משה בשבעת ימי המילואים, בשעה שאהרן ובניו תופסים מקום זניח,³ ונזכרים בעיקר כמבצעים מה שמשה אומר להם לעשות לאחר סיימו את הקרבת הקורבנות.⁴ אבל כבוד ה' מתגלה רק כשאהרן עומד במרכז העניינים בפרק ט, אף שגם אז הוא מבצע את פקודות משה. ההבחנה הזאת באה לידי ביטוי ברור במדרש הבא:

מן השמים ואכלה את הקרבנות, שנאמר "ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העולה ואת השלמים" (וי' ט:כד).

³ לפי התיאור בפרק ח, המעשה היחיד שעשו אהרן ובניו בלי הוראה ממשה הוא הסמיכה: וַיִּסְמְךָ אֶהְרֹן וּבָנָיו אֶת יָדֵיהֶם עַל רֹאשׁ פֶּר הַחֲטָאִת. וַיִּסְמְכוּ אֶהְרֹן וּבָנָיו אֶת יָדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הָאֵיל (פסוקים יד, יח).

⁴ "בְּשָׂלוֹ אֶת הַבֶּשֶׂר פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְשֵׁם תֹּאכְלוּ אֹתוֹ וְאֶת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בְּסֵל הַמִּלֻּאִים כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי לְאָמֹר אֶהְרֹן וּבָנָיו יֹאכְלֶהוּ. וְהַנּוֹתֵר בְּבֶשֶׂר וּבִלְחֶם בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ. וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצֵאוּ שְׁבַעַת יָמִים... וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תִּשְׁבּוּ יוֹמָם וְלַיְלָה... וְשִׁמְרְתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת ה'... וַיַּעַשׂ אֶהְרֹן וּבָנָיו אֶת כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּיַד מֹשֶׁה (פסוקים לא-לו).

סיפור חנוכת המשכן מופיע בשלושה חומשים, ובכל אחד מהם דמות אחת בסיפור מוארת כמו בזרקור, בשעה שהדמויות האחרות לוטות באפלה, ורק רמזים קלים נשלחים לעברן.

בשמות מ:יז-לג הדמות המרכזית היא משה המקים את המשכן ועושה בו את כל העבודות הנדרשות, כהעלאת הנרות, הקטרת הקטורת, עריכת לחם הפנים והקרבת העולה. אהרן ובניו נזכרים שם בדרך אגב, כמי שישתמשו במי הכיור (שם לא). בויקרא ט:ח אהרן ממלא את התפקיד המרכזי בהקרבת קורבנו וקורבן העם, לפי הציווי של משה שנאמר בתחילת הפרק, ובניו נזכרים רק כמי שממציאים אליו את הדם. משה מופיע בסוף כמברך את העם עם אהרן. במדבר (פרק ז) מציג את הפעולות של 12 נשיאי השבטים כשהם נפרטים אחד אחד בהביאם קורבנות, אך גם נכללים לבסוף יחד כאילו היו אישיות אחת,¹ ומשה נזכר רק כמי שמקבל הוראה לאפשר להם לפעול.

התחושה שכל אחת מהדמויות היא גיבור בלעדי מתחזקת, בשל הגדרת הזמן השונה שבו מתרחשת כל גרסה של הסיפור. בשמות מ:יז הזמן הוא: "בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּת בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ"; בויקרא ט:א: "בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי", ובמדבר ז:א: "בְּיוֹם פְּלוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת-הַמִּשְׁכָּן".²

* יונה בר-מעוז לימדה במחלקה לתנ"ך ובמחלקה ללימודי יסוד ביהדות. היא עובדת בכירה במפעל "מקראות גדולות הכתר", שם היא עוסקת בהתקנת פירושי המפרשים.

** מודה לה' על חסדו, כי האריך את ימיה של דודתי שמחה ישעיה, אחות אבי, כדי שנלמד ממנה יראת ה', עין טובה, וקבלת כל הנגזר משמים באהבה. ייתן ה' ותזכה לרוב נחת מכל צאצאיה עד מאה ועשרים שנה.

¹ ביום הקמת המשכן הקריב רק נחשון בן עמינדב, נשיא שבט יהודה, אך בסיכום נאמר "זאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמִּשְׁחָ אֹתוֹ מֵאֵת נְשֵׂי־יִשְׂרָאֵל", כאילו הקריבו כולם באותו יום.

² ספרי במדבר מד מחבר בין ציוני הזמן השונים: "נמצינו למדים שבעשרים ושלושה באדר התחילו אהרן ובניו המשכן וכל הכלים לימשח. בראש חודש הוקם המשכן... בו ביום שרת שכינה בבית, שנאמר "ולא יכול משה לבא אל אהל מועד" וגו' (שמ' מ:לה); בו ביום הקריבו נשיאים את קרבנם, שנאמר "ויהי המקריב ביום הראשון" (במ' ז:יב)... בו ביום ירדה אש

המרכזי הוא בחירת עם ישראל ע"י ה' והשראת השכינה בו, שבאה לידי ביטוי בנבואה. לכן גם במעמד הר סיני וגם בהקמת המשכן מייצג משה את העם. אמנם כל בני ישראל שומעים את קול ה' ורואים את העשן והענן במעמד הר סיני, אך רק משה מדבר אל ה' ומעביר את דרישות ה' מהעם ואת תשובות העם אליו. הביטוי הבולט למרכזיותו של משה בעניין זה היא ההצהרה של ה': "הִנֵּה אֲנֹכִי בְּאֵל אֱלֹהֶיךָ בְּעֵבֶר הָעֵנָן בְּעִבּוֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עֲמֹד וְגַם בְּךָ יֶאֱמִינוּ לְעוֹלָם" (שמ' יט:ט). בהקמת המשכן טרח כל העם בהכנות הטכניות המרובות שהיו דרושות לכך, בהתאם להוראת משה מפי ה', אך רק משה הנביא נבחר להקים את המשכן, תוך הדגשה חוזרת ונשנית שהוא עושה זאת "כְּפִי אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה". התוצאה הייתה גילוי מוחשי של קרבת ה' בצורת ענן השורה על המשכן וממלאו, כדי לקרוא מתוכו אל משה, כפי שנקרא מתוך הענן בהר סיני.

בספר ויקרא, הוא "תורת כוהנים" בפי חז"ל,⁷ הדגש הוא על סדרי המקדש מחד גיסא, ועל הנדרש מן העם כדי להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמ' יט:ו) מאידך גיסא. לכן ברורה העמדתו של אהרן הכהן במרכז, תוך הבהרה חוזרת ונשנית שכל מה שאהרן עושה נעשה על פי ה' ביד משה, ואין לכהונה עליונות על פני הנבואה.

ספר במדבר מגולל את עלילות בני ישראל במדבר, את התגבשות עם העבדים לצבא לוחם שיכבוש את ממלכות סיחון ועוג, ואת הלכידות של כל חלקיו למרות האופי השונה של כל שבט. הלכידות הזאת באה לידי ביטוי ברור ביום הקמת המשכן, כאשר 12 הנשיאים מוותרים על גינוני כבוד ושאלות מעמד, וחוברים בלב אחד לתרום למשכן בשתי דרכים: הספקת אמצעי תובלה למשכן וכליו, והספקת כלים וחומרים לעבודת קורבנות מיוחדת: חֲנֹפֶת הַמִּזְבֵּחַ.⁸ היוזמה הספונטנית הזאת של הנשיאים יוצרת בעיה, כי סדרי פולחן מאופיינים בהיצמדות נוקשה לכללים שנקבעו מראש, כפי שמוכיח גורלם של נדב ואביהוא. אלא שהכוונה הטהורה של הנשיאים כנציגי העם נמצאה ראויה לפני בוחן כליות ולב, והוא מורה למשה פעמיים (פסוקים ה, יא)⁹ לכבד את רצונם ולשתפם באירועי היום המרומם.

תפקידו של אהרן במשכן, מופיע בויקרא 196 פעמים לעומת 18 בשמות ו-71 במדבר.

⁷ למשל בבבלי מגילה לא ע"ב: "אמר אביי: לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים".

⁸ ובכך תרמו כנראה גם מושג חדש בלשון, שמופיע כאן 4 פעמים, פסוקים י, יא, פד, פח. הופעה נוספת תהיה רק בדה"ב ז:ט, בקשר למקדש שלמה.

⁹ ספרי במדבר מה: "באו ועמדו לפני המשכן, ולא קיבל משה מהן עד שנאמר לו מפי הקדש 'קח מאתם' (במ' ז:ה) – הא הסכימה דעתן לדעת העליונה". ספרי במדבר מו: "ויקריבו הנשיאים את קרבנם לפני המזבח" (שם:י) – באו ועמדו לפני המזבח, ולא קיבל

"וביום הקים את המשכן כסה הענן (את המשכן"; במ' ט:טו) - מלמד שביום הוקם המשכן בו ביום שרת שכינה על מעשה ידי אהרן, שכל מעשה שבעת ימי המילואים היה משה משמש ולא שרת שכינה על ידו, עד שבא אהרן ושימש בבגדי כהונה גדולה ושרתה שכינה על ידו, שנאמר "כי היום ה' נראה אליכם" (וי' ט:ד; ספרא שמיני פרשה א,יד).

לפי המדרש הזה, רק אהרן גורם להשראת השכינה, אף שבשמות פרק מ נאמר, שכאשר הקים משה את המשכן ועבד בו ככהן, שכן הענן על המשכן.

בצורה פחות חד משמעית מוצג מעמדו של אהרן במדרש נוסף:

דבר אחר: "טובים השנים" – זה משה ואהרן, "מן האחד" (קה' ד:ט) – זה לעצמו וזה לעצמו; את מוצא, כשבא משה וברך את ישראל לא שרתה שכינה על ידו, וכשבאו שניהם וברכו את ישראל מיד שרתה שכינה על ידיהם, הדא הוא דכתיב "ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם" (וי' ט:כג) – בירכו את ישראל. ואחרי כן "וירא כבוד ה'" (שם) – שרתה שכינה על ידיהם.⁵

אם לפי המדרש הראשון, היתרון של אהרן על משה נבע מבגדי הכהונה, במדרש השני אישיותו של אהרן נחוצה להשראת השכינה; אמנם לא בפני עצמה אלא בצירופה עם משה, אך בזה הוא שווה לחלוטין למשה, שגם הוא אישיות גדולה אך לא מספקת בעניין זה בלי צירוף אהרן.

מרכזיותו של כל דמות בחומש מתאימה לאופיו של אותו חומש בכללו.⁶ בשמות הנושא

⁵ קהלת רבה (וילנא) פרשה ד, ד"ה א [ט] טובים. מול שני המדרשים האלה עומד מדרש אחר שמבטא את תחושת האשם שחש אהרן בשל חטא העגל, והוא סבור שהשכינה שורה רק בזכות משה: "ויבא משה ואהרן אל אהל מועד (וי' ט:כג) – כיון שראה אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל, היה עומד אהרן ומצטער, אמר: יודע אני שכעס עלי המקום, בשבילי לא ירדה שכינה לישראל; כך עשה לי משה אחי, שנכנסתי ונתביישתי ולא ירדה שכינה לישראל. מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה שכינה לישראל". יש לשים לב שגם לפי המדרש הזה ירדה שכינה בזכות שניהם ש"בקשו רחמים".

⁶ מספר המילים המתייחסות לדמויות בכל חומש יראה שאכן הן הנושא המרכזי בחומש שהזרקור מפנה אליה: שמו של משה מופיע בספר שמות 290 פעמים, לעומת 86 בויקרא ו-232 בספר במדבר. הצירוף 'בני ישראל' מופיע 171 פעמים במדבר (מהם 5 פעמים בפסוק אחד: במ' ח:יט), לעומת 123 בשמות ו-54 בויקרא. שמו של אהרן מופיע בספר ויקרא 80 פעמים לעומת 116 בשמות ו-101 במדבר (צריך לזכור שמספר פרקי ויקרא קטן לעומת שמות ובמדבר), אך השורש כ-הן, שמבטא את עיקר

יתרה מזאת, שביעות הרצון האלוקית מקבלת ביטוי חד משמעי בפסוק המסיים את נושא חנוכת המזבח בידי הנשיאים: "וּבָבֵא מִשֶּׁה אֶל אֱהָל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מַעַל הַכְּפֹרֶת אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדוּת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם" (במ' ז:פט). מתברר כי רק כאן¹⁰ התקיים סוף סוף התפקיד המרכזי שיועד למשכן: לא מקום להקרבת קורבנות, אלא מקום הקבע של ההתגלות האלוקית בקרב עם ישראל, כפי שנאמר מראש: "וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מַעַל הַכְּפֹרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדוּת אֵת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמ' כה:כב).

בחתימה הזאת של חנוכת המזבח מקופל רעיון מרכזי בנבואה: הקשר האלוקי עם הנביא לא נוצר בשבילו או בזכותו, אלא אך ורק למען עם ישראל, כפי שנאמר במדרש:¹¹

ר' עקיבא אומר: "לאמר" (שמ' יב:א) – צא ואמור להם שבזכותם הוא מדבר עימי. שכל שלושים ושמונה שנה שהיה כועס על ישראל לא היה מדבר עימו, שנאמר "ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות" – (ויאמר) ["וידבר"] ה' אלי לאמר" (דב' ב:טז-יז)... הא בכל מקום אתה מוצא שאין הנביאים מתנבאים אלא בזכות ישראל.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

 [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

משה מהם עד שנאמר לו מפי הקדש "קריבו את קרבנם לחנוכת המזבח" (שם:יא).
¹⁰ ספר שמות מסתיים אמנם בהתגלות ה', אך דווקא אז נמנע ממשלה להיכנס לאוהל מועד, ורק בתחילת ספר ויקרא נאמר שהוא נקרא מתוך האוהל. בתיאור האירוע בספר ויקרא, כבוד ה' אמנם מתגלה באש שירדה משמים ואכלה את הקרבנות מעל המזבח, אך אין לכך ביטוי בדיבור אלוהי. בנוסף, גם ההתגלות הזאת הדגישה בו זמנית את הריחוק של אלוהים ממאמיניו, כאשר האש השמימית פוגעת בכוהנים המקריבים.
¹¹ מכילתא דרבי ישמעאל, בא, מסכתא דפסחא א.